

épületek, emlékművek, szobrok apróján olyan alapos, néhol aprólékos, a versengő értelmezéseket ütköztető történelmi esszékert kapunk, amelyek a téma iránt érdeklődő magyar olvasó számára is érdekesek, mi több, tanulságosak lehetnek.

Mivel a kötet fő szervező elve a *tér* (a város tere, a haladási irány; előbb Budáról Pestre, majd a belvárostól a külvárosok felé), a lineáris olvasás során egyfajta sajátos „időjáték” jön létre. Az egymást követő helyszíneken más-más időpontokban zajlanak az események: a Bem téri tüntetést a forradalom eltiprása és Nagy Imréék pere követi, hogy aztán a következő állomásnál ismét visszatérjünk a követelésekhez, a harcokhoz, a tömeggyűlésekhez. Mintha egy posztmodern szöveget olvasnánk, amely felbontja az egyes vonalú cselekményvezetést, s minduntalan kizökkenti az olvasót az elbeszélés megszokott menetéből. A könyv persze több olvasási lehetőséget is felkínál: szabadon ugrálhatunk a helyszínek között, vagy akár (konvencionálisabb módon) a bevezetésként szolgáló rövid kronológiához is társíthatjuk őket.

Az idősíkok azonban a dráma egyes színterein is egybemosódnak, a korabeli és a mai Budapest nem válik el élesen egymástól. Jó példa erre a Széna tér, ahol nemcsak az ellenállás szerveződéséről és a környéken zajlott harcokról esik szó, hanem az 1989-ben állított emlékműről is,

amelyre ma már rávetül az itt emelt bevásárlóközpont árnyéka. Maga az útvonal pedig, amely a Műszaki Egyetemtől indul, kissé anakronisztikus, mégis találó helyszínen ér véget, a dél-budai Szoborparkban. A diktatúra száműzött köztéri relikviái jelképes lezárás adnak a máskülönben lezárhatatlan történetnek. Az ugyanis, hogy mit is *jelent* 1956, még itt formálódik a szemünk előtt. Dent könyvének erénye, hogy nem kíván végső választ adni erre a kérdésre, csupán korrekt útikalauzként szolgál '56-hoz a magyar és a reménybeli külföldi olvasó számára.

PÁPAY GYÖRGY

(Fordította Rácz Katalin és Tedeschi Mária, Európa Könyvkiadó, Budapest, 2006, 408 oldal, 4500 Ft)

HADEK RÓBERT:

A világháborúból Amerikába Úton hatvan éven át

Hiánypótló vállalkozásba fogott a Mundus Kiadó, amikor Emlékiratok sorozatcímmel a „nagy időségek” visszaemlékezéseit tette olvasható közkinccsé. Közgazdász, színházigazgató, világtutató ékszerész, orvos, festőművész grófnő egyaránt szerepel a bemutatkozó személyek

között. Némelyikük idehaza élte le az elmúlt évtizedeket, mások külföldre szakadva-kényszerülve töltötték a 20. század második felét. Többnyire lezárt életpályákat tudhatnak maguk mögött, amelyről most számvetést készítenek, okulással a „tanítványoknak”, és szórakozással a következő olvasó nemzedéknek. Némelyikük kiemelkedő íráskészséggel rendelkezik, mások (inkább az idegen nyelvi közegben élők) megküzdnek a nyelvi kifejezéssel. Értékes, bár gyakran küzdelmes pályát futottak be (akár Amerikában, akár Ausztráliában vagy máshol), így öregbítve a magyar iskolák, a magyar kultúra és a magyar gondolkodó fők hírét a világban.

Hadek Róbert, a cipszer eredetű, de már budapesti polgárfiú, állatorvos-hallgatóként sodródott bele a második világháborúba. Francia hadifogságba került, majd kalandos úton, rövid időre hazatért Budapestre, aztán mégis az emigráció mellett döntött. Osztrák, német, angol és skót egyetemeken szerzett diplomát. Bécsben templomszolgá és harangozó volt, Londonban betegápoló, húsvizsgáló a kanadai Edmontonban és biológiai professzor lett Chicagóban. A tanulás, a tanítás, a tudományos kutatás és a küzdelem a megélhetésért évtizedeken át összefonódott napi tevékenységében. Az Iowa Egyetem kutatójaként Nobel-díjasok munkatársa volt, ő maga biológusként az emlősök megter-

mékenyítése témájában végzett vizsgálatokat és jelentetett meg ötvennél több, angol nyelvű tanulmányt. A rákkutatásban jelentős kísérletek fűződnek a nevéhez, az egyik első biológus volt, aki kutatási eszközként az elektronmikroszkópot használta. A tanítás, a kutatás és a publikálás „hármás egységét” korán megkezdte és egész pályáján keresztül folytatta.

Életútja jól példázza, hogy mennyi nehézséggel, gyakran bizalmatlansággal kellett szembenéznie a világ egyetemein (akár diákként, akár oktatóként) az ország nyelvét és szokásait nem ismerő idegennek, de azt is, hogy jól megalapozott általános műveltséggel a „kívülről érkező” is egyenrangú munkatárssá válhat. És kellő derűvel... Hadek Róbert nincs híján ennek a nagy adottságnak: sajátos világszemléletét, frapárs véleményformáló képességét érezhetően Budapestről vitte magával, és nyolcvanadik életévén túl is megőrizte. A skót kutatóhelyek, a kanadai kisvárosok, a Michigan-tóparti metropolisz kellemes és riasztó arcát egyaránt meglátja és értelmezi. Szemléletesen írja le az amerikai nagyváros hétköznapjait és ünnepeit, a Chicagói Egyetem tanárait és diákjait, az oktatás szellemét és eredményeit, a különbséget az amerikai és az európai élet- és munkafelfogás között. Érzékletes képet ad az USA szellemiségének átalakulásáról az elmúlt harminc évben. Ne-

ves tudósokat mutat be közlőrl (pl. Szent-Györgyi Albertet), művészeket (pl. Solti Györgyöt), színészeket, politikusokat és az amerikai élet egyéb jellegzetes figuráit hozza közel az olvasóhoz (akár a chicagói lakásmaffiát és a „Gengszter Szindikátust” is).

S ha alkalmanként meg is kell küzdenie a nyelvi kifejezés helyességéért (pl. tudományos szakkifejezések vagy új fogalmak használata során), műveltségének magyar alapjait máig sem feledte, Arany János vagy Madách-idézeteket helyez el beszédében, pesti, bécsi (sőt szepesi) helység- és személynevekre hivatkozik a legnagyobb természetességgel. Emlékiratainak első része a „kezdeteiktől” 1948-ig, az ínséges bécsi napokig tart, a második rész a küzdelem, a beérkezés és a siker idejéről számol be.

Az olvasó számára Hadek Róbert (és a többi szépkorú hazai és külföldi magyar) életrajza fölér egy kalandregénnyel. Az elmúlt évszázad szegényebb volna emigránsaink élete és munkája nélkül, az olvasó számára pedig példaértékűen érdekes, egyéni sorsok rajzolódnak ki írásaikban.

LUKÁTS JÁNOS

(*Mundus Magyar Egyetemi Kiadó,
Budapest, 2006, 278 oldal, 2700 Ft*)

TREMKÓNÉ
MESZLENY MÁRIA:

Életrezenések *Emlékbe zárt világ*

A szerző évekkal ezelőtt önéletrajzi ihletésű családtörténet megírására vállalkozott. Az a célkitűzés vezérelte, hogy gyermekei és unokái ismerjék meg alaposabban gyökereiket, legalább anyai részről. Évekig csak a családja olvasgatta a fénymásolt példányokat, míg váratlan fordulatként 2004-ben a stockholmi központú Erdélyi Könyv Egylet (EKE) kiadója és lektora az interneten rá nem bukkant korábbi írására, a Svédországban játszódó történelmi tárgyú regényére (*Királynék kegyeltje*). A jó tollú író felkeltette a szerkesztő érdeklődését; ezért jelenhetett meg az *Életrezenések* az EKE Emlékirat-sorozat első könyveként.

A memoár szellemes, gazdag szókincsű és leleményes cselekményszövésű mű lett. Tagolt mondatfűzés, élvezetes stílus jellemzi. Tremkóné Meszleny Mária munkája sokrétű, a szubjektív időszemlélete Szabó Magda *Fiúr Elise*-ére emlékeztet. Kevésbé él ugyan a sejtetés eszközével, de egyéni a hangvétele. Mindvégig képes öironikusan szemlélni saját magát. Kellő helyen titkos kamaszkori verseket is elhelyezett a főszövegben, ezektől még személyesebb lett a mű.